

KÖNYVEK

ELVEK ÉS MŰVEK

CHOLNOKY JENŐ: KÖRÖSI CSOMA SÁNDOR. (*Athenaeum.*) Eredeti, de minden ízében nagyszabású könyv. Régóta nélkülözünk egy olyan nagyobb munkát, amely teljes egészében bemutatta volna Körösi Csoma Sándor életét és célját. Elég hiánya volt az elmúlt évtizedeknek, hogy igen sok nagy magyart a feledés homályában hagyott, vagy ha meg is emlékezett róluk, meglegedett a romantikus megjegyzéssel, de nem hatolt a mélyre. Cholnoky Jenő Körösi Csoma Sándor életrajzában úgyszólván tökéletes művet kapunk. Kítűnő ötlet volt bemutatni a korszakot is, amelyben Körösi Csoma Sándor élt s ugyanakkor egy-két pillantást vetni Erdély és a székelyek történetére. Lépten-nyomon ugyanezzel a módszerrel találkozunk a könyvben. Körösi Csomát mindig belehelyezi az akkori helyzetbe és az olvasó számára pontos tájékoztatást ad a hős által megtett útvonal történelmi, földrajzi és politikai összefüggéseiről. Valóságos tárháza az ismereteknek így ez az életrajz azonfelül, hogy Körösi Csoma Sándor életének minden legkisebb részletével is megismerkedünk. A kiváló szerző és tudós professzor, akinek magának is vannak Körösi Csoma Sándorhoz hasonlítható érdemei, nem veszi rossz néven tőlünk, ha két kis megjegyzést teszünk. Az egyik: az olvasót néha zavarják, ha a multból visszarántja aktuális megjegyzéseivel; a másik: megértjük, hogy stílusra, azaz a stílus szépségére nem ügyelhet úgy, mint egy szépíró, azonban valakinek ezzel foglalkoznia kellett volna. Ezek csak szerény és igen halk megjegyzések, mert a könyv egyébként klasszikus olvasmánya lesz fiatalnak, öregnek egyaránt, s biztosan tudjuk, hogy azon könyvek közé fog tartozni, melyekre évtizedek múlva is hálával gondol vissza az ember. A nagy szeretet, ahogy Körösi Csoma Sándorról beszél, valóban olyan, mint egy testvér szeretete. Körösi Csoma Sándor alakjával kapcsolatban pedig éppen ezt várta minden magyar, hiszen őt az utókor a nagyot alkotó tragikus magyar zseniknek kijáró símogató szeretettel veszi körül.

JOÓ TIBOR: MÁTYÁS ÉS BIRODALMA. (*Athenaeum.*) Nem az első könyv Mátyás királyról, de egyike a legkitűnőbbeknek. Jó Tibor szintétikus tehetség. Láttuk ezt már a Magyar Nemzet-Eszmére és a hivatás tudatra vonatkozó kutatásaiból, ahol nem aprózódott el, hanem egy célra függesztvén tekintetét, valóban alapvetőt is alkotott. Ugyanaz a szintétikus tehetség nyilvánul meg Mátyás királyról szóló rövid tíz fves könyvében. Először bemutatja Magyarország állapotát a Mátyást megelőző időkben. Már az első mondat, amelyet a könyvében leírt, megragadja az olvasót. „Európánkat azok a barbár népek teremtették meg, amelyek egymástól függetlenül külön-külön támadták a gyengülő római birodalomra, s országait annak romjain alapították meg. Ezek megdöntötték az imperium hatalmát, de átvették kulturáját, az immár keresztény latinítást, anélkül azonban, hogy a magukét teljesen feladták volna.“ Ide helyezi a magyarságot is. „A magyarság ellenségként jelent meg Európa kapuja előtt és tört be ide, elfoglalván a végső római

provinciák romjait. De a romokkal megszentelt föld hamar érez-
tette varázsát. A barbár népek vállalták az európai nemzetek hi-
vatását, Európa védelmét kifelé és befelé. Most ők építették fel
az egykori római limest, az ő nyelvükön a gyepűt, kelet felé
megőrizték a maguk és országuk függetlenségét, önállóságát nyug-
gat és dél felé." Ez a szempont seholsem annyira fontos, mint
éppen Mátyás király életének tárgyalásánál. Ezen a szemponton
át látjuk meg Mátyásnak királyi alakját, majd harcait a birodal-
om megvalósításáért, végül szép fejezet foglalkozik Mátyás, az
ember problémájával. „Hogy Mátyás öröksége elkallódott — írja
ebben a szép fejezetben — annak sajátos okait láttuk. Mátyás a
nemzet régi vezetőit nem tudta megnyerni, csak megtörni, az ál-
tala felemelt új emberek még kevésbé értették meg és elborította
agyukat a gazdátlanul rájuk szállt hatalom mámorára. De amíg élt,
rendelkezett a nemzet erőivel, s méltó utóda zökkenő nélkül foly-
tathatta volna művét... Mert Mátyás mindenekfelett uralkodó
volt... Ő nemcsak a korabeli Európa legjelentékenyebb egyéni-
sége, hanem minden idők legnagyobb uralkodója, akiről tipust le-
hetne mintázni." Jó Tiborra a legnagyobb dicséret az, hogy élvezet-
es, kitűnő stílusú könyvében ezt a tipust is megformálta Má-
tyásról. A könyvnek nagy sikere lesz.

SOMOGYI JÓZSEF: A FAJ. (*Athenaeum*.) Nem ez az első könyve
a tudós fiatal professzornak, amelyet a legnagyobb örömmel és
a legteljesebb elismeréssel fogadunk. Megírtuk már, *Tehetség és*
Eugenika című kitűnő könyvével kapcsolatban is, hogy Somogyi
József a legalkalmasabb arra, hogy a magyar közönségnek ebben
a kérdéskaoszban tökéletes eligazítást nyújtson. A *Tehetség és Euge-*
nika című könyve tulajdonképpen egy részletet tárgyal, de már
akkor kitért azokra a határkérdésekre, amelyeket most teljes
egészeben ki tudott fejteni. Mindenekelőtt a következőket kell
megállapítanunk. Aki ehhez a kérdéshez nyúl, annak tökéletesen
birtokában kell lennie az abszolút tudományos felkészültségnek,
másodsor pedig: olyan elfogulatlanul kell lennie, hogy semmitől
sem szabad magát befolyásoltatnia, s csak az igazságot, az igaz-
ságra való törekvést szabad tekintenie. Olyan kaosz uralkodik
ugyanis a faji kérdés tekintetében az egész világon és így Magyar-
országon is, hogy aki avatatlan kézzel vagy éppen propagandisz-
tikus éllel nyúl ehhez a kérdéshez, az a zavart csak növeli. So-
mogyi József pedig olyan, hogy ahová csak nyúl, problémák világo-
sodnak meg, feleletet kapunk kérdésekre, köd oszlik el, s meg-
kapjuk azt a harmóniát, amelyre okvetlenül szükségünk van. Nem
akarunk részletesen belemenni a könyv ismertetésébe, mert a
könyvet csak dicsérni lehet és minden ismertetés fölösleges. El
kell olvasni. Biztos irányítú áll Somogyi József előtt. A tudomány
és az elfogulatlanság. Nem állít fel bizonyításra szoruló teóriákat,
hanem leszűrt és megállapított tételekre, tudományosan megállá-
pított tényekre alapítja minden állítását. Nem elfogult. Nincs
szüksége arra, hogy akár egyik, akár másik oldal kedvéért hazud-
jék, vagy hamisítson. Azáltal, hogy elfogulatlan, nem politikus.
Könyvét nem azért írta, — s ez látszik minden sorából, — hogy
egyik vagy másik politikai irányzatnál magának érdemeket sze-
rezzen, vagy egyik vagy másik politikai irányzat tételeit a tá-
massza. Magyar szempontból éppen ezért hallatlanul fontos a
könyve. Aki *Bartucz* Józsefnek a magyar fajra vonatkozó megállá-
pításait, kutatásait elolvassa és hozzáveszi Somogyi József könyvét,

tökéletes eligazítást nyer ebben a kérdésben. Ma, amikor a faji kérdés dominálni látszik szinte az egész világon, hallatlan nagy fontosságú, hogy a magyarság tisztában legyen vele, milyen álláspontot kell elfogadnia, hogy megvédhesse a maga külön-állását akár-honnan jövő kísérletekkel szemben. A könyv tulajdonképpen nem nagyon vitázik egyes divatos megállapításokkal, a tények, amelyeket felsorakoztat, maguk cáfolnak vagy erősítenek meg egyes véleményeket.

JUST BÉLA: MI EURÓPAIAK. (*Vigilia.*) Just Béla ebben a könyvében hét „európaít“ vonultat fel. Maritaint, Huizingát, Gabriel Marcelt, Hilaire Bellocot, Bernanost, Wustot és ... XII. Pius pápát. Az összeállítás mindenestre frappáns. Pápa és pszichológus, író és kritikus, filozófus és publicista mondják el véleményeiket a legkülönbözőbb kérdésekről. *Maritain* „A civilizáció alkonya“ c. tanulmányában civilizációnk átalakulásáról beszél. *Huizinga* a mai kultúra játékelemeit veszi boncolás alá és tesz frappáns megállapításokat. *Gabriel Marcel* tanulmányának címe *Hit és Hitellenség*, *Belloc*-é „Az ismeretlen Anglia“, *Bernanosé*: „Mi franciák“. *Wust* a nő metafizikai hivatásáról beszél és *XII. Pius* pápa Nagy Szent Albertet állítja elének példának. Amint látjuk, nemcsak a tanulmányok írói a legkülönbözőbbek és nemcsak a legkülönbözőbb nemzetekhez tartoznak, hanem a témák olyan sokfélék, hogy aki csak a tartalomjegyzéket nézi meg először, azt kérdezi, vajjon miért mi európaiak ennek a könyvnek a címe, és mit akar a kitűnő szerző ezekkel a tanulmányokkal mondani. A könyv elolvasása után azonban mindenki megtalálja a tanulmányokat összekötő fonalat. Vannak Európának mától és tegnaptól független, minden aktuálításon és háborún, minden viszályon felülálló örök értékei. Tudósok, költők és írók mióta Európa Európa, erről vitáznak, ezt építik, ezt egészítik. Megfoghatatlan és megmagyarázhatatlan, mert szavakkal nem lehet kifejezni, hogy miben áll. Ez az Európa egy szellem, amelyet az ember, a táj és az eszmék kölcsönös egymásra hatása alakított ki évszázadokon keresztül. Sem a táj, sem a kereszténység, sem a különböző fajok, sem a latinítás nélkül létre nem jött volna. Ez a kis könyv az európai lelkiismeret e fáklyavivőinek tanulmányain keresztül pillanatnyi izelítőt ad az európai szellemből és oda vezet bennünket az európai értékek gyökeréhez. A kiválasztás szerencsés volt. A tanulmányok érdekesek, problematikusak, helyeslést és vitát váltanak ki. Ami a legfontosabb, hogy mindenkit gondolkodóra készítetnek. Szép feladat volt *Just Bélától* egy pillanatra megállítani örült rohanásában az embert, hogy csak néhány pillanatra is figyeljen fel ezen tanulmányokon keresztül arra, mi forog kockán a mai Európában. Külön meg kell emlékezni *Just Bélának*, a fordítónak elsőrangú stílusáról.

A.

VERSEK

ÚJ VERSKÖTETEK. Nyolc kötet vers van a kezünkben. Tizenkilenc költő versei. Nem válogattuk össze ezeket a könyveket, találomra gyűlték össze az utolsó félesztendő terméséből. Mégis önként adódik, hogy mindet együtt ismertessük.

Mind a tizenkilenc költő egyazon kornak gyermeke; azonos fel-

fogásúak, izlésűek. Mi jellemzi őket általában? A lehangolás, Furcsa megállapítás ez, ha meggondoljuk, hogy legtöbbjük még innen van a 30-on. Mégis úgy van.

Lázás kor lázas költője volt *Petőfi*. A meteor elvillant és elvakult epigonjai még negyedszázadig utána duhajkodtak az irodalomban, mígnem valósággal emléktelenül tűntek el. Helyüket az az írói csoport foglalta el, melyet az irodalomtörténet Arany János iskolájának nevez. Talán nem voltak „iskola” — semmi esetre sem abban az értelemben, mint Petőfi iskolája. Kortársak voltak, egyazon kijózanodott kornak emberei, akik a magyar népi költészet eredményeit nyugati hatásokkal párosították.

Ugyanígy zivataros idők hangja volt *Ady* Endre is. Kortársainak és ifjabb epigonjainak vad hejehujája még fülünkben cseng. Jó negyedszázadig tombolt költészetünkben a forma és tartalom vad dárídója. Hova lett? Hol vannak zászlóhordozói?... A ma oly divatos francia költővel mondhatjuk el róluk: Hová lett a tavalyi hő? (Pedig kemény tél volt!)

Napjaink költőinél ugyanazt a folyamatot tapasztaljuk, mint *Arany* iskolájánál. (Talán túlzás lenne őket Babits-iskolának nevezni...) Mikor ők a magyar nyelv és irodalom messze eredt folyamának vizét isszák, abban már együtt izlelik *Balassa*, *Zrinyi*, *Arany*, *Petőfi* patakját *Ady* forrásával; elvegyült benne. Ma már *Ady* is irodalmi múlt, mint a többi nagyok. Új költőink a lehangolás józan idejét képviselik.

Az időmúlás, a fejlődés természetes következménye ez. Ezek a költők jobbára mégis úgy érzik, hogy állásfoglalásuk magyarázatra, esetleg mentségre szorul. (Csak zárójelben jegyezzük meg, hogy némely verskötetnél szereplő, önméltató elő- vagy utóhangot szívesen elengednénk. Ezt bízzák a költők az utókorra — és ránk. Ugyancsak kifogásoljuk a szerzők már megjelent műveinek túlzott harsonázását; nem illik ez a verskötet szentségéhez!...) Pl.:

„Mi, legújabb nemzedék, akik ma indulunk, törődünk a verssel. Tudjuk, hogy a vers lélek és a lélek halhatatlan. Tiszteljük a formát...” (Új Auróra. Fiatal költők antológiája.)

„Az olvasó... megtalálja költészetének sajátos egyéni és a néplelekből táplálkozó ízét, az egészséges magyar szemléletet és gondolkodást, amely a Petőfi és Arany által képviselt szellemnek és irodalmi iránynak továbbfejlesztése.” (Bözdödi György előszava Szabódi kötetéhez.)

Ezek a nyilatkozatok jellemzők a kijózanodott kor tudatos művészeire. De éppen ez a tudatosság fájdalmas kérdést indít fel bennünk: Vajjon ennek a saját vesztébe rohanó, lázas kornak hangja-e ez a józan költészet? A kötetekben megnyilvánuló művészi öntudat, verskultúra, finomság azt mutatja-e, hogy korunk nem is olyan rossz, vagy jobb időket enged-e remélnünk?... A költő népének, korának hangja. Így tudom. De vajjon, ma is így van-e még? Van-e még ennek a kornak finom dala? Vagy csak a sportpályák üvöltése, a sportlapok edzésről, mérkőzésről, kupáról szóló dadogásai, gépek zakatolása, vagy a legjobb esetben társadalompolitikai viták zaja tölti be a világot? Korunknak hangjai ezek a költők még, vagy csak maguknak és egymásnak éneklő szelid, magányos lelkek?

*Lelkünkben szakadt versek;
Kis csapat, veszett Halálbrigád.
„Uram, kegyelmezz nekik, —
Köröttünk sötét a világ.*

Igy ír egyik költőnk, *Körösényi Vilmos* és én szeretnék vele vitába szállni, megnyugtató feletet adni; de a szomszédban éppen megszólal a rádió és a legújabb háborús rekordokat harsogja...

Nézzük betűrend szerint, sorra a könyveket:

Anthologia az első: *ÚJ AURORA. FIATAL KÖLTŐK ANTHOLÓGIÁJA. (Cserépfalvi, 1940.)* Tizenkét költő sorakozik lapjain. Három 26 éves, kettő 18, a többi e két korhatár közt. Istenem, mi lett volna tizenöt-húsz évvel ezelőtt ilyen gyűjteményben! Ady-epigonizmus fülsértő rikácsolása, vagy a kivénuült Petőfi-Arany-epigonizmus pirosította volna magát benne fiatalra — Ezek a fiatalok azonban így mutatkoznak be: „Semmit se kívánunk jobban mi sem, mint megmutatni, mások vagyunk, mint az előttünkjárók... Allítjuk, hogy a vers nem arra való, hogy szociális forradalmat készítsenek vele elő... A hírlaptól az essayig minden műfaj a szociológusok rendelkezésére áll; miért törnek be hát a vers szent és sérthetetlen birodalmába?” A vers külső megjelenési formájáról szóló vallomásukat fentebb idéztük.

Az anthologia természete, hogy csak szemelvényt nyújt s így a költők élvezése és megítélése is csak hézagos lehet.

Ifj. *Ambrózy Ágoston* finom verseiben az egyén, a természet, a mindenség harmóniájának kész költőjeként tűnik fel.

Devecseri Gábor — az antikok kitűnő műfordítója — tán verseny-társ nélkül áll a mai fiatalok közt az antik formák virtuóz-kezelésében. A görög-római authorok jegyzetes kiadásain edződve, mondanivalóit, reminiscenciáit szinte csak célozgatva, alig érintve zsúfolja nagy technikát igazoló szakaszaiba.

Sir Éva tizennyolc esztendő s iskoláslányka. Nincsenek és nem is lehetnek még nagy mondanivalói. Bájos verseinek üde hangjára mégis fel kell figyelnünk.

Végh György meleg, szeretetreméltó lírikus. Tiszta ifjúsága, elhalt édesanyja iránti szeretete kristályos versekben talál megnyilatkozást.

Hadd jegyezzük fel a kötetben szereplő többi fiatal költő nevét: *Bárány Tamás, M. Fodor László, Karinthy Gábor, Körösényi Vilmos, Mészáros László, Somlyó György* és *Tamás Tihamér. Hegedűs Tiborral* alább külön foglalkozunk.

GY. CZIKLE VALÉRIA: TRIOLETTEK. (Budapest, 1940.) A fi-nomkiállítású kötet tartalma megfelel címének. Csupa triolettet tartalmaz, számszerint 269-et s ezzel irodalmunkban nemcsak a legnagyobb számú triolett-termés, de az egyetlen ilyenfajta kötet is. Magyar triolett eddig kevés íródott s a költő kulturájára vall, hogy ezt a hiányt pótolni akarja. Kisfaludy Károlynál jelentkezik először a magyar triolett, bizonyára nem az eredeti francia, hanem német romantikus minták után. Ezeknek a romantikusoknak buzgó követője, *Kerényi Frigyes* szintén írt trioletteket — furcsa ellentét! — Petőfihez intézve. Újabban *Petri Mór*nál találkozunk ezzel a formával. — Irodalmunkban a trubadurság és a mester-dalnokság raffinált formajátéka mindig hiányzott. A 16—18. század kegyes énekszerzőinek változatos strófái tartalom és alak szempontjából egyaránt olyan darabosak voltak, hogy inkább elriasztó-lag, mint sem hogy serkentőleg hathattak volna költészetünkre. Idegen dallamok jármába fogták a magyar szót; többnyire ezt tette egyetlen költő-követőjük, *Amade* is. A magyar fül nem bírja el a sok cifraságot; gyökeres, igazi verselés volt és marad a hangsúlyos,

rimes vers. Ezt a tételt frappánsan bizonyítja irodalmunk történetében a deákosok, németesek, franciások leglelkesebb és értékes munkájának közepette „Himfy szerelmei“-nek mindent felülmúló sikere.

A Czikle Valéria kötetében levő szilaj és őszinte versek felvetik az eredetiség kérdését. Hiszen a költőnk túlnyomórészt mindenkor a férfiköltészet reminiszenciáinál rekedtek meg. Kevesekről mondhatjuk el: Ez igazi asszonyi költészet!

Nő és férfiíró közti különbségről volna egy bizonyíthatatlan, egyéni megjegyzésem: Regényíróknál, férfiaknál mindig megjelenítve látom az ábrázolt nőket, férfiakat. Az én férfiszemmel. Soha regényíróknél ezt nem éreztem. (Sandot kivéve!) Az írónők műveinek nőalakjai számunkra titokzatos indulatszövevényből állanak; külalakjuk a leírás alapján alig érzékelhető. A férfiak meg éppenséggel láthatatlanok számomra. Az az érzésem, hogy a nők a férfit is érthetetlen, állatias lénynek látják, akinek külalakjából csak jellegzetes testi sajátságokat látnak meg, többnyire a koponyaalkatát. Vajjon, a nők hogyan látják a férfiak megjelenítette nőket? Létezik-e ezen a téren relativitás?

Meggyőződés, hogy férfi és nő másképpen látják a világot s benne önmagukat. A külön lelkivilágnak megfelelően, másképpen ír mind a kettő. Ha lehetne írónőket nevelni, akik világlátásukban férfikönyvet nem olvastak, bizonyára az ilyen elképzelhetetlen és megvalósíthatatlan kísérlet riktóvá tenné a különbözőséget. Nézetünket a Triolettek szerzőjének könyve is támogatja, mely sajátos, sokszínű hangjával igazi nőt és igazi költőt tár elénk.

HEGEDÜS ZOLTÁN: AZ ÖRÖK DOKK FÖLÖTT. (*Versek. Budapest, 1939.*) Kissé mesterkéltnél könyvcím alatt gyűjti össze a fiatal költők egyik legfigyelemreméltóbbja verseit. Csendélet, misztikum, szegénység, haza, szerelem tömör, kifejező nyelven, magától értetődő verseléssel szólalnak meg. A vers lelke és kötőse nála szerencsés egységge olvad. A Vigilia olvasói eléggé ismerik Hegedűs Zoltán írásait, így csak néhány versének felsorolására szorítkozunk: Monostor-út 65., Szerelem, Eszter a tóban, Esti sétán, Kötődés, Vázlat.

MARCONNAY TIBOR: ÚJ NAP. (*A költő hetedik kötete. 100 új vers. Pécs 1940.*) Első pillantásra kifogásolnunk kell a kissé riktó plakátszerű fedő- és címlapot. S ez nem véletlen. Összefügg a költő jószándékú szertelenségével. Nem várja meg, míg eszméi verssé kristályosodnak, sőt már azokat az írásait is, melyeken alig száradt meg a tinta, kötetben bocsájtja közre. Tán éppen ezért legsikerültebbek szonettjei — kitűnően műveli ezt az erősen kötött versalakot — melyekben a forma kényszeríti tömörségre. A romantikus *Rückert* iramára és termékenységére emlékeztet Marconnay. Nem tudjuk, ismeri-e *Rückert* „Geharnischte Sonette“ c. kötetét, de harcias szonettjei tekintetében meg kell említenünk ezt a lelki rokonságot; hiszen a szonett másoknál mindig gyöngéd érzések megjelenítési formája. Marconnaynál is a forró, szerelmi szonettek szeretjük legjobban.

MÁTYÁS FERENC: ELEVEN KOPORSÓK. (*Kispest, 1940.*) A fiatal költő verseinek harmadik kis füzeté. Hangjából őstehetségszerű jelenségnek érezzük. A modern magyar líra ismeretében, becsületes, egyszerű szóval ír. „A költőnek nincs sok szava már ebben a

világban, mert a szépet meg az érzést ledöfték a szuronyok s az üres, lélektelen proféták szavaitól hangos mindenfelé a levegő...“ írja panaszosan Megjegyzésében. Könyvecskéje teljes jövedelmét a finnek megsegítésére ajánlja fel.

SZABÉDI LÁSZLÓ: ALKOTÓ SZEGÉNYSÉG. (*Versek. Bólyai Akadémia.*) A kötet előszavában Böződi György az előző erdélyi írónemzedék transzszilvanizmusát bírálja. Ezzel szemben Szabódi, erdélyi költő létére, nem keres semmiféle provincialista eredetieskedést; erdélyisége, nevezetesen székelysége legfeljebb önkéntelenül ad izz, színt írásainak. A költő józangondolkodású, viágosbeszédű. „Rózsafa“ c. dalát és „Alkotó szegénység“ c. meleg, finomhangú szonettjét örömmel olvastuk. Általában azonban e kötete alapján az a nézetünk, hogy józansága nem predestinálja lirára. Ezzel szemben kimondottan maradandó irodalmi értéket jelentenek elbeszélő költeményei. „A szabódi hegy alatt“, „A szabódi zsoldár“ c. valóságos székely népballadait nem szabad kihagyni ezentúl a magyar költői antológiákból. „Kelen Péter“ verses novellája, a vidéki magyar kispolgárság szerető-humoros rajzával gazdagítja ezt a kevesek által művelt műfajt. A lírai költészet özőnében oly ritka az epikus tehetség; kívánjuk, vajha Szabódi László ilyen irányú munkával jegyeznél fel nevét az irodalomtörténetben. — Műfordításai méltók verselési készségéhez, kifejezésbeli erejéhez.

TOLDALAGHY PÁL: IM ÜDVÖZÖLLEK. (*Versek. Genius.*) 32 oldalas füzet. Örömmel olvastuk minden sorát. Véletlen, de jól van úgy, hogy Szabódi és Toldalaghy a betűrend szerint is egymás mellé kerültek. Amilyen jeles epikus az előbbi, olyan jeles lírikus Toldalaghy. A felsoroltak közül egyedül Hegedűs Zoltán veheti fel vele a versenyt. Toldalaghy Pál kis versesgyűjteményét a nagy műgond, költői felelősségérzés jellemzi. Minden darabja kifinomult művészi munka. Lírai költeményt ábrázolni, leírni lehetetlen feladat s ezért magyarázat helyett Toldalaghy olvasására kell utasítanunk az érdeklődőt. Lírikus ő minden ízében; leíró költeményeinek sűrített alanyiséga bizonyítja ezt a legnyomatékosabban, mondhatnók: klasszikusan.

TOMPA LÁSZLÓ: HOL VAGY EMBER? (*Versek. Erdélyi Szépírók Céh, 1940.*) Nyelve, versalakjai ahhoz a nemzedékhez tartozónak mutatják, melyre még jobban hatott Arany, mint Ady. Nem széleskörű alanyi költő. Családias érzés, természetszeretet az uralgó hangja. Szépek, említésreméltók különösen: „Befagyott réven“, „Egy emeleti ablak mögöl“ c. versei. Elvonult, szelid lélek, aki borzadva néz ki a mai világba. „Mind menetelünk“ c. verséből idézzük:

*Dobpergés, kürtjel, harsány és rekedt
vezéri szavak, lázas tömegek.*

*Vörös ing, barna, kék s többféle más --
Csak a fehér már szinte lázadás.*

*Mikor mindenki farkasként üvölt,
A báránynak rossz hely megint a föld.*

*... Az ember ma vagy tömeg, vagy vezér, --
Más nem lehetsz, vagy léted kész veszély.*

*Plakátok közlik a parancsokat:
Gyűllönni kit kell s hinni mit szabad...*

*Ma gyűllölik a szelidség szavát, --
Bölcs bírdalattal hallgass, meg ne járd!*

Ezzel hát be is fejezzük az eredeti verseskötetek ismertetését. Két kötet van még hátra: Műfordítások.

MAI ROMÁN KÖLTŐK. LIRAI ANTOLÓGIA. *Szemlér Ferenc fordításai.* Budapest, 1940. A Vajda János Társaság *Flora Mundi* című értékes műfordítás sorozatában jelent meg. Erdemes munka minden antológia-fordítás, mellyel idegen irodalmakat, idegen népek szellemi világát ismerhetjük meg. Kétszerte érdemes, ha a Dunamedence népeinek szellemi közeledését szolgálja. Hiszen egymás mellett lakunk; jó viszonyban — rossz viszonyban, mégis csak egymás mellé láncolt a sors, a történelem: Ismerjük meg egymást. Mégis csodásan kevés történt ezen a téren. Román irodalmi viszonylatban a Kisfaludy Társaság 1877-ben megjelent népdalgyűjteménye után csak 1909-ben jelent meg magyar nyelven román verskötet: *Román költőkől, Brán Lőrinc és Révai Károly fordításai.* Nagybánya. Az első, mely a román műköltészetet, az első nemzedéket ismertette s az egyetlen, mely magyarul román elbeszélő költeményeket is tartalmaz. A világháború után *Fekete Tivadar*: Szerelmes kert. Modern román költők antológiája. Arad, 1924., valamint a Klasszikus kert c. kötetei csak lirát adnak, szépen, de sok szabadsággal. G. Bacovia: Pasztell c. költeménye nála is, Szemlélnél is megtalálható; ez illusztrálja fordítói szempontjaik különbözőségét. Octavian Goga: Minálunk c. verse Brán Lőrincnél is megvan, de messze mögötte marad Szemlér fordításának. Szemlér Ferenc a román költészet második nemzedékét szólaltatja meg, tizenöt költőt negyvenyolc versben. Modern költők, kiknél a szavak muzsikájának gyakran a tartalomnál is több szerepe van; a fordítónak nehéz dolga volt, mellyel emberül megbirkózott s komoly munkával el is érte kitűzött célját.

ÉSZAKI FÉNY. MŰFORDÍTÁSOK FINNBŐL. (*La Fontaine Irodalmi Társaság kiadása.*) 1912-ben adott először finn műköltészeti antológiát Bán Aladár az Olcsó Könyvtár füzetek közt. A jelen kötet kollektív munka: Bán Aladár, Faragó József, Képes Géza, Párkányi Norbert, Somkuti, Szinnyei József, Vikár Béla fordításait tartalmazza. Tartalmaz régebbi költőket is, főképpen azonban az újak és legújabbak ismertetését szolgálja. Szinnyei 1882-ben már megjelent néhány fordításának felvétele kegyeleti aktus, nem szolgálja a kötet értékét. Kedves meglepetés Faragó József, aki népies és tájszólási verseket megkapó eredetiséggel, magyarsággal ad vissza. Vikár Béla, a mai finnisták doyenja, a Kalevalából ismert, kemény hangon szólaltat meg régebbi dalokat. Száz vers tanúsítja számunkra ismét, hogy a kis finn testvérnemzet nemcsak a harc mezején, a sportpályán, de kiváltképpen a szellemi verseny terén is nagy és megbecsülést, szeretetet érdemel.

Geréb László

JUHÁSZ VILMOS: NYERSANYAGHABORÚ. Egyedülálló munka a hasznos és aktuális nyersanyagbirodalomban. Nemcsak a világ legfontosabb nyersanyagainak és energiáinak termelését és fogyasztását, az egyes országok közötti megoszlását stb. mutatja be, szóval nem csupa grafikon és statisztika, hanem történelem is. Fantasztikus és kalandos történelem, az egyes nyersanyagok története, s ezek mögött természetesen: az emberi „nyersanyagelvű“ kultúra története is. De nem ezért egyedülálló. A szerző látásmódja és előadásmódja az, ami kiemeli művét a hasonló munkák közül. A szintetikus látás-

mód, mely szerves egységbe fogja össze korszakok és földrészek gazdasági élettartalmát, s a nagyon intelligens, tehát egyszerű és rokonszenves stílus, amely tanárkodás nélkül és észrevétlenül a szellem egy olyan kilátótornyába vezet, ahonnan — mondhatnánk — a kultúrtörténelem sokfelvonásos drámájának „elgondolását“, kompozícióját és cselekményének logikus menetét látjuk.

Hanem, hogy rosszat is mondjunk: ez a könyv brutálisan gondolkodásra kényszeríti az embert. A 400 oldalon persze egyetlen sor sincs, amely filozofálna, a szerző egy pillanatra se hagyja el a nyersanyag-fundamentumot és nem ad mást, mint cselekményt, számot és tényeket, azonban nem tehet arról, hogy exakt eredményei tulajdonképpen meredek premisszák, amelyekről az olvasó menthetlenül a konklúzióig zuhan.

Mint ahogy a pillangó száll virágról-virágra, úgy látjuk e lapokon aaz embert nyersanyagtól nyersanyagig loholni, amíg el nem éri a nyersanyagbőségnek mai undorítóan magas csúcsát. A nyersanyag démonja vonzotta-e a jámbor embert, vagy az ember demónisága a jámbor nyersanyagot? A tények talán megfelelnek rá... majd egyszer. Látjuk a homo sapienst a kőkorszaktól kezdve, amikor néhány fügefalevéllel a dereka körül, s csupán egy kőbaltával a vállán, bandukolt az életharcba és nem volt más segítőtársa, csak a kutya, s követjük egészen a mai kulturfokig, amikor már húszmázsás légitörpedővel, gépmadáron suhan a háborúba és gépszörnyek lőerőmilliárdjai segítik. (Sőt meglehet, hogy az Ördög is.) *Juhász Vilmos* színesen és plasztikusan szemlélteti ezt a rohamosan kiszélesedő folyamatot. Például mennyi gyapjú, gyapot, len, kender, selyem, bőr, prém kell ma a hajdani fügefalevél helyett! És minden kevés, mert évente még 50 millió tonna műselyem is elfogy. És mennyi szél-, víz-, gáz-, hő- és napenergia kell ahhoz, hogy kutyánkká tegyünk a gépet, mely csak villanyból évi 424 milliárd kw-órát zabál meg a Föld energiakészletéből! Ugy látszik, ennek a kultúrának akkor ér majd a végére az ember, ha már semmi se lesz neki elég, s ha a nyersanyagháborúban végül már ő maga is nyersanyaggá vált. Akkor aztán jöhet az új kultúra és a nyersanyagbéke, amikor majd szellemi értékekért folyik a magasztos háború.

A *Nyersanyagháború* gondolkodóba fog ejteni minden olvasót. De minden olvasó úgy fogja érezni, hogy ha gondolatai e könyv adatainak: masszív gránittömbjein indulnak el a konzekvenciák felé, akkor nem gondolhat a „levegőbe.“

F. B.